

УДК 330.341.1

Кузьмак О.І.
кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри менеджменту
Рівненської філії Приватного вищого навчального закладу
«Європейський університет»

УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

INNOVATION POTENTIAL MANAGEMENT IN ENTERPRISE

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто суть, значення та важливість розвитку інноваційних процесів на підприємстві. Визначено ступінь впливу інноваційного потенціалу на розвиток підприємств. Досліджено основні чинники, які перешкоджають ефективному використанню наявного інноваційного потенціалу підприємств та його розвитку. Обґрунтовано етапи прийняття управлінських рішень щодо ефективного використання інноваційного потенціалу підприємств.

Ключові слова: інновації, інноваційний потенціал, інноваційний розвиток, інноваційна стратегія, інноваційна політика.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены суть, значение и важность развития инновационных процессов на предприятии. Определена степень влияния инновационного потенциала на развитие предприятий. Исследованы основные факторы, которые препятствуют эффективному использованию имеющегося инновационного потенциала предприятий и его развитию. Обоснованы этапы принятия управленческих решений по эффективному использованию инновационного потенциала предприятий.

Ключевые слова: инновации, инновационный потенциал, инновационное развитие, инновационная стратегия, инновационная политика.

ANNOTATION

The article examines the nature, meaning and importance of innovation processes in the enterprise. The degree of innovation potential for the development of enterprises is determined. The main factors that hinder the effective use of existing innovative potential of enterprises and their development are examined. The stages of decision-making for effective use of innovative potential of enterprises are proved.

Keywords: innovation, innovative potential, innovative development, innovation strategy, innovation policy.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку ринкових відносин, в умовах економічної кризи, проблема підвищення ефективності інноваційної діяльності вітчизняних підприємств набуває принципового значення. Необхідність дослідження інноваційного потенціалу підприємства є дуже актуальним науковим завданням, оскільки знання його основних складових та ступеня їх розвитку визначає майбутні напрями розвитку діяльності підприємства. Крім того, ефективне функціонування та забезпечення конкурентоспроможності підприємств і зумовлене ефективним використанням інноваційного потенціалу. Управління інноваційним потенціалом здійснюється паралельно з управлінням діючим виробництвом. При цьому чим більш розвинуте зовнішнє середовище, тим швидше відбуваються в ньому зміни, відповідно тим гнучкішою повинна бути

система управління, яка б чітко та адекватно реагувала на ці зміни. З огляду на вищезазначене, виникає об'єктивна необхідність пошуку ефективної системи управління інноваційним потенціалом підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем управління та теорії інновацій приділено значну увагу в роботах багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених: І. Ансоффа, В. Александрової, О. Амоші, А. Гальчинського, І. Герчикової, А. Гриньова, В. Гейця, П. Друкера, С. Ілляшенка, Н. Краснокутської, О. Ковтун, О. Кузьміна, А. Міщенко, А. Портера, А. Тітова, Л. Трофімової, Р. Фостера, А. Шегди, Й. Шумпетера, С. Ягудіна.

В їх роботах дано визначення інноваційного потенціалу, його види, аналіз і значення для розвитку економіки, подано різні підходи до вирішення питань інноваційного розвитку підприємства й управління цим процесом.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Аналізуючи праці вищенаведених авторів, можна стверджувати, що ними дано визначення інноваційного потенціалу, його види і значення для розвитку економіки, подано різні підходи до вирішення питань управління інноваційним потенціалом та інноваційного розвитку підприємства та його вплив на підвищення конкурентоспроможності підприємства і успішне функціонування в умовах змінних ринкових факторів.

Крім того, огляд наукових праць як вітчизняних, так і зарубіжних авторів вказує на дискусійні положення і певні розбіжності розуміння та трактування щодо сутності інноваційного потенціалу підприємства, систематизації чинників, які впливають на його формування та реалізацію, а також формування стратегії інноваційного розвитку підприємства, що складає певні труднощі в умовах практичного формування та реалізації ефективної системи управління інноваційним потенціалом підприємства.

Формулювання цілей статті. Метою статті є обґрунтування теоретико-методичних рекомендацій щодо формування та розвитку управління інноваційним потенціалом підприємства в умовах змінних стратегічних змін.

Виклад основного матеріалу. Глобалізація, загострення конкурентної боротьби, насичення ринків, обмеженість ресурсів, вичерпання мож-

ливостей екстенсивного росту призвели до того, що основним фактором конкурентоспроможності фірми стали інновації. Нинішня ситуація, що склалася в економіці України, характеризується зниженням активності інноваційної діяльності, пов'язаною передусім із браком власних коштів у підприємств і обмеженістю бюджетного фінансування.

Інноваційний характер економічного розвитку дедалі більше стає тим фундаментом, який визначає економічну міць країни та її перспективи на світовому ринку. Впровадження інновацій є запорукою збереження підприємством ринкової частки, отримання прибутку та подальшого розвитку. Можна з впевненістю стверджувати, що в активізації інноваційної діяльності зацікавлені як підприємці, так і споживачі та держава, оскільки це забезпечує випуск та доступ до нових і конкурентоздатних видів товарів, які дають гарантований прибуток, накопичення вільного капіталу і можливість його вкладення у розширення виробництва, збільшення надходжень до бюджетів усіх рівнів, надходження іноземного капіталу у вигляді прямих інвестицій.

Розвиток інноваційної сфери, через яку впроваджуються у виробництво інноваційні досягнення, є особливо актуальним, оскільки вимагає серйозної уваги та вивчення. Без гнучкого управління інноваційним потенціалом, яке є рушійною силою його розвитку, неможлива тривала стабільність ефективного виробництва.

З метою побудови ефективної системи управління інноваційним потенціалом, перш за все необхідно розглянути саме трактування та чинники які впливають на формування та використання інноваційного потенціалу підприємства в сучасних умовах.

І. Ансофф визначає інноваційний потенціал як підсистему інноваційних ресурсів у всіх класичних підсистемах економічного потенціалу підприємства [1, с. 159].

Л. Абалкін, Р. Фатхутдінов описують інноваційний потенціал як сукупну наявність ресурсів, які дозволяють підприємству займатися інноваційною діяльністю [7, с. 256].

В.А. Верба та І.В. Новікова вважають, що інноваційний потенціал проявляється через сукупність інноваційних ресурсів, що перебувають у взаємозв'язку і чинників (процедур), які створюють необхідні умови для оптимального використання цих ресурсів з метою досягнення відповідних орієнтирів інноваційної діяльності та підвищення конкурентоспроможності підприємства в цілому [2, с. 22].

Л.І. Федулова визначає інноваційний потенціал як міру готовності організації виконати завдання, що забезпечують досягнення поставленої інноваційної мети, тобто міру готовності до реалізації проекту чи програми інноваційних стратегічних змін [8, с. 48].

Є.В. Лапін і Н.С. Краснокутська розглядають його як спроможність створювати нововве-

дення власними силами, а також ефективність впровадження інновацій у практику господарської діяльності. Результатом реалізації інноваційного потенціалу вони вбачають: освоєння нової та модернізація продукції, що випускається; розроблення та впровадження у виробництво нових машин, обладнання, інструментів, нових конструкційних матеріалів; розроблення та впровадження у виробництво нових технологій та способів виробництва продукції; удосконалення та розроблення нових методів, засобів та правил організації та управління виробництвом [5, с. 125; 4, с. 55].

Підсумовуючи, можна стверджувати, що більшість авторів керуються так званим ресурсним підходом, тобто уявляють інноваційний потенціал як сукупність ресурсів, виділяючи найчастіше такі його елементи, як кадровий, інформаційно-технологічний, організаційний і матеріально-технічний. Крім того, дослідження показали, що інноваційний потенціал підприємства можна розглядати як інтегральну сукупність факторів, до яких відносяться: реальні ресурси підприємства; потенційно-можливі інноваційні ресурси, які можуть бути задіяні підприємством під впливом внутрішнього та зовнішнього середовища; здатність та готовність підприємства формувати та ефективно використати дані ресурси і можливості для досягнення наміченої стратегії. Іншими словами, під інноваційним потенціалом підприємства необхідно розуміти сукупність процесів, пов'язаних із здійсненням інноваційної діяльності в поточному і стратегічному періодах, що вимагають залучення як традиційних ресурсів, так і інноваційних, які використовуються для забезпечення інноваційного шляху розвитку підприємства, у результаті чого створюється система нововведень або окремі інновації різного рівня.

Не залежно від того, чи існує єдина думка щодо трактування сутності інноваційного потенціалу, його складових та місця у загальному потенціалі підприємства, проте з впевненістю можна стверджувати, що високий рівень інноваційного потенціалу є засобом досягнення прибутку за умови створення та забезпечення ефективної системи управління. Відповідно, такий складний об'єкт управління вимагає специфікації концепції управління ним і з метою досягнення системи цілей підприємства, у тому числі цілей управління інноваційним потенціалом.

Управління інноваційним потенціалом є складовою частиною інноваційного менеджменту і вирішує питання планування і реалізації інноваційних стратегій, що забезпечують сталий розвиток підприємства. Розробка інноваційних стратегій здійснюється на основі оцінки потенційних можливостей підприємства і його інноваційного потенціалу. Аналіз зовнішнього оточення підприємства дозволяє виявляти шанси і фактори ризику на ринку, аналіз інноваційного потенціалу дозволяє оцінити

ресурси підприємства з точки зору можливості їх використання для підприємства стратегічних рішень [6, с. 56].

Система управління інноваційним потенціалом включає в себе об'єкт управління – інноваційний потенціал і суб'єкт управління – органи управління, у складі яких здійснюється прийняття інноваційних рішень. Основою системи управління потенціалом є забезпечення взаємодії об'єкта і суб'єкта управління, при якому досягається найбільша системна ефективність використання інновацій. Управлінськими рішеннями забезпечується формування локальних стратегій в рамках системної стратегії нововведень [3, с. 96].

Крім того, управління інноваційним потенціалом відбувається на основі постійного обміну інформацією та управлінськими впливами з внутрішнім та зовнішнім середовищем. Відповідно, основні управлінські дії, спрямовані на забезпечення відповідності внутрішніх можливостей розвитку зовнішнім, мають включати: стимулювання ініціативної творчої праці, активізацію науково-дослідної діяльності, розширення обсягів її фінансування, створення проектно-орієнтованих матричних структур

управління і відповідних колективів, створення системи внутрішньовиробничого стимулювання науково-дослідної діяльності, освоєння методик проведення досліджень на комп'ютерних імітаційних моделях ринкових ситуацій та інші дії, які залежать від специфіки підприємства.

Система управління інноваційним потенціалом підприємства має відповідати визначеним принципам (цілеспрямованості, ефективності, комплексності, наукової обґрунтованості, гнучкості, адаптивності, систематичності, своєчасності, безперервності), охоплювати функції (діагностика, планування, мотивація, забезпечення (організація), моніторинг та контроль), а також функціонувати за допомогою конкретних методів управління (прямі та непрямі, адміністративні, економічні, технічні та соціально-психологічні, активні та пасивні).

Поряд з принципами, на яких має базуватися система управління, для забезпечення прискореного формування та розвитку інноваційного потенціалу підприємства необхідний ефективний механізм управління, що забезпечує формування та реалізацію такого варіанту розвитку, який забезпечить найкращі кінцеві результати (рис.).

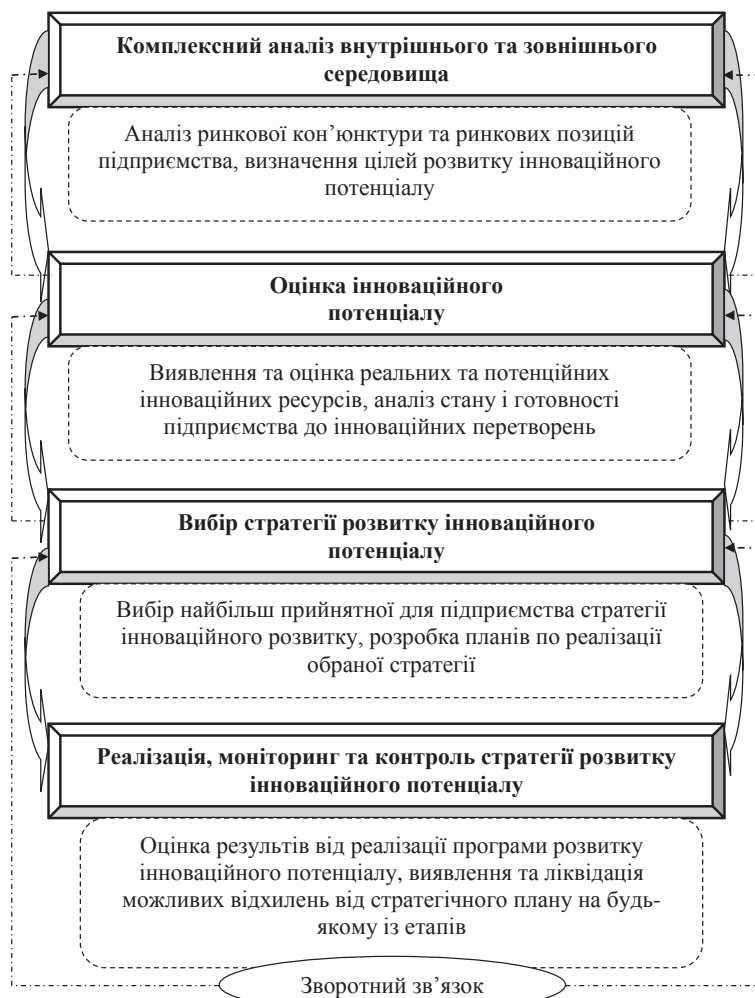

Рис. Етапи управління інноваційним потенціалом підприємства

Вихідним моментом при розробці інноваційної стратегії може служити комплексний аналіз стану внутрішнього та зовнішнього середовища. Тобто на цьому етапі підприємству необхідно здійснити дослідження загального стану ринку, а саме виявлення можливостей та загроз в макро- та мікроекономічному оточенні. На основі аналізу стану зовнішнього середовища менеджмент підприємства визначає цілі розвитку інноваційного потенціалу. При цьому інноваційні цілі мають мобілізувати і мотивувати персонал організації на здійснення умов для забезпечення інноваційного розвитку підприємства.

На наступному етапі варто здійснити оцінку інноваційного потенціалу. Зокрема, виявляються та оцінюються реальні та потенційні інноваційні ресурси, аналізується стан і готовності підприємства до інноваційних перетворень, формуються пропозиції, щодо формування інноваційної стратегії підприємства.

На основі аналізу зовнішнього середовища та інноваційного потенціалу підприємства здійснюється вибір найбільш прийнятної для підприємства стратегії інноваційного розвитку.

Вибір стратегії є запорукою успіху для формування та використання інноваційного потенціалу підприємства. В умовах трансформаційної економіки, яка характеризується зростаючою конкуренцією і постійним підвищенням агресивності зовнішнього оточення,

підприємство може у будь-який момент опинитися в критичній ситуації, якщо не зуміє вчасно передбачати обставини, що змінилися, та адекватно відреагувати на них.

Інноваційна стратегія є засобом досягнення перспективних цілей на основі визначення пріоритетів формування і використання інноваційного потенціалу. В цілому в основі розробки стратегії розвитку інноваційного потенціалу мають лежати стратегічні управлінські рішення, які: орієнтовані на майбутнє і на постійні зміни середовища; пов'язані з залученням значних матеріальних ресурсів, широким використанням інтелектуального потенціалу; характеризуються гнучкістю, здатністю адаптуватися до ринкових умов; враховують неконтрольовані організацією зовнішні чинники. Поряд з цим варто пам'ятати, що ключову роль у виборі стратегії розвитку інноваційного потенціалу відіграє вищий рівень керівництва, який відповідає за вибір точних стратегічних пріоритетів.

Після цього розпочинається процес реалізації стратегії розвитку інноваційного потенціалу, він у свою чергу передбачає не лише організацію реалізації стратегії але і її практичну оцінку, контроль за виконанням також зворотній зв'язок, якщо виявляються помилки, недоопрацювання у формуванні стратегічного плану на будь-якому із етапів. Інколи такий зворотний зв'язок передбачає часткові зміни місії і цілей, якщо вони виявилися до певної міри нереальними.

Наведена схема дозволяє структурувати процес управління інноваційним потенціалом та виділити необхідні аспекти, які потребують подальшого дослідження та аналізу в процесі вибору інноваційної стратегії розвитку підприємства.

Висновки. Узагальнюючи викладений матеріал, можна зробити висновок, що в умовах ринкової конкуренції для того, щоб протистояти

змінам та підвищити конкурентний статус на ринку, керівникам (менеджерам) підприємств необхідно чітко розуміти суть та елементи інноваційного потенціалу. Крім того, формування виваженої стратегії розвитку інноваційного потенціалу підприємства дозволяє йому збільшувати обсяги виробництва, товарообороту, прибутку, зміцнити свої конкурентні позиції на ринку, наростити фінансовий капітал. Стратегія управління інноваційним потенціалом має бути невід'ємною складовою загальної стратегії управління розвитком підприємства, а питання вибору та оцінки інноваційних стратегій має посісти ключове місце в процесі вирішення проблем стратегічного розвитку підприємства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ансофф И. Стратегическое управление / И. Ансофф. – М.: Экономика, 1989. – 519 с.
2. Верба В.А. Методичні рекомендації з оцінки інноваційного потенціалу підприємства / В.А. Верба, І.В. Новікова // Проблеми науки. – 2003. – № 4. – С. 22-31.
3. Герасимов К.Б. Инновационный потенциал управления операциями организации: монография / К.Б. Герасимов. – Самара: МАКУ, ПДЗ, САГМУ, 2010. – 216 с.
4. Краснокутська П.Е. Дефініція поняття «потенціал підприємства» в контексті розвитку мікроекономічної теорії / П.Е. Краснокутська // Вісник КНТЕУ. – 2008. – № 5. – С. 54-64.
5. Лапін Е.В. Экономический потенциал предприятия: монография / Е.В. Лапін. – Суми: ИТД «Университетская книга», 2002. – 335 с.
6. Павленко І.А. Економіка та організація інноваційної діяльності: навч.-метод. посібник / І.А. Павленко, Н.П. Гончарова, Г.О. Швиданенко. – К.: КНЕУ, 2002. – 150 с.
7. Фатхутдинов Р.А. Глобальная конкурентоспособность: инструменты системного развития: монография / Р.А. Фатхутдинов. – М.: Стандарты и качество, 2009. – 464 с.
8. Федулова Л.І. Інноваційний потенціал підприємства як фактор забезпечення результативності реструктуризації / Л.І. Федулова, М.О. Колош. – Наукові праці МАУП. – К.: МАУП. – 2007. – Вип. 3. – С. 48.